

Sammanfattning

I samhällsdebatten har frågor som rör integration och konsekvenser av segregation blivit alltmer framträdande. Ökad boendesegregation och negativ utveckling i områden med socioekonomiska utmaningar medför konsekvenser för både individer och samhället som helhet. I denna ESO-rapport analyseras hur egenskaper i grannskapet där personer med utländsk bakgrund växer upp samvarierar med olika utfall senare i livet. Rapporten bidrar till bättre kunskap om grannskapets betydelse för integrationen och segregationens utveckling i Sverige.

Förändringar i samhället innebär stora utmaningar när det gäller integration och segregation

Sveriges befolkning består idag av 20 procent som är födda i ett annat land. Gruppen som benämns personer med utländsk bakgrund är ännu större, eftersom den omfattar både personer som har invandrat till Sverige och barn med två utrikes födda föräldrar. Personer med utländsk bakgrund är följaktligen en allt viktigare del av vårt samhälle. Förändrad sammansättning av befolkningen tillsammans med flera strukturella förändringar i samhället har bidragit till att det finns stora utmaningar när det gäller integration och segregation. Utvecklingen har också medfört att förutsättningarna för individer som bor och växer upp på olika platser i Sverige ser olika ut.

Generellt sett har utrikes födda lägre utbildningsnivå, vilket innebär svårigheter att ta sig in på den alltmer kunskapsintensiva svenska arbetsmarknaden. Strukturuomvandlingen av svensk ekonomi, pådriven av globalisering och teknikutveckling, har bidragit till ett ökande inslag av kunskapsintensiva tjänster och en specialisering

mot kunskapsintensiva verksamheter. Förändringarna har inneburit en ökande relativ efterfrågan på högutbildad arbetskraft.

Integrationens och segregationens utmaningar gör att vi behöver bättre kunskap om grannskapseffekter

Internationell forskning om så kallade grannskapseffekter är ganska omfattande, men forskningen om betydelsen av grannskapet för människors livschanser utifrån svenska förhållanden är begränsad. En orsak kan vara att segregationen historiskt sett inte har varit så påtaglig. Sedan 1990-talet har boendesegregationen och skillnader när det gäller socioekonomiska faktorer ökat i Sverige och personer med olika bakgrund bor alltmer uppdelat, vilket gör det mycket relevant att studera grannskapseffekter.

Syftet med denna rapport är att analysera sambandet mellan det grannskap som personer med utländsk bakgrund lever och växer upp i och dennes livschanser i form av utbildnings- och arbetsmarknadsutfall. Rapporten fokuserar på hur andelen bosatta med utländsk bakgrund i grannskapet, självförsörjningsgrad bland befolkningen i grannskapet generellt och bland individer som kommer från samma grupp av länder som individen, samvarierar med utbildnings- och arbetsmarknadsutfall senare i livet. I rapporten studeras både personer som har invandrat till Sverige och barn till invandrare, dvs. barn som är födda och uppvuxna i Sverige och har två utrikes födda föräldrar.

Betydelsen av grannskapet när det gäller utbildnings- och arbetsmarknadsutfall kan ge viktig kunskap för utformningen av politiska åtgärder med syfte att förbättra integrationen och minska negativa konsekvenser av segregation.

Tidigare forskning pekar på att grannskapseffekter kan ha större betydelse i vissa områden och mot denna bakgrund görs särskilda analyser av de områden som Polismyndigheten har klassat som ”utsatta områden”.

Grannskapet har betydelse för människors livschanser

Resultaten visar på tydliga samband som är förenliga med s.k. grannskapseffekter. Egenskaper i det grannskap som personer med

utländsk bakgrund lever och växer upp i, har betydelse för individens utbildnings- och arbetsmarknadsutfall senare i livet och därmed individens livschanser. Att bo i ett grannskap med en hög andel invånare som inte är självförsörjande har ett negativt samband med utbildningsutfall när det gäller slutförd gymnasieskola bland personer med utländsk bakgrund. Detta resultat gäller för såväl män som kvinnor.

För barn till invandrare är kopplingen mellan utbildningsutfall och graden av självförsörjning i grannskapet svagare. Det är i stället den generella självförsörjningsgraden som verkar ha betydelse i statistisk mening. En möjlig förklaring till detta är att barn till invandrare växer upp i Sverige och därmed är deras sociala nätverk inte lika bundna till individer från samma ursprungsregion.

Resultaten visar också på ett positivt och statistiskt signifikant samband mellan andel självförsörjande i det grannskap som utrikes födda bodde i vid 16 års ålder och sannolikheten att vara självförsörjande vid 30 års ålder. Att växa upp i ett grannskap med en hög andel invånare som saknar självförsörjning är med andra ord relaterat till lägre sannolikhet att vara självförsörjande som vuxen.

I linje med tidigare forskning visar resultaten också att etnisk koncentration kan vara gynnsamt både för utbildnings- och arbetsmarknadsutfall, genom att till exempel främja sociala nätverk och informationsspridning.

För utrikes födda som bodde i ett grannskap som av Polismyndigheten klassats som "utsatta områden" är sambanden mellan egenskaper i grannskapet och utbildnings- och arbetsmarknadsutfall generellt svagare. Analysen visar dock ett starkt samband mellan positiva utbildnings- och arbetsmarknadsutfall och att ha flyttat från området.

Vilken betydelse har forskningsresultaten för politiken?

Resultaten i rapporten är i linje med internationell forskningslitteratur om grannskapseffekter. Tidigare studier om svenska förhållanden har inte varit baserat på ett så omfattande datamaterial som i den här studien. Analysen visar inte på kausala samband, men med stöd av tidigare forskning kan vi lyfta fram viktiga områden för policyåtgärder.

Socioekonomiskt präglad segregation är en stor utmaning för politiken och detta särskilt om grannskapseffekter bidrar till att "cementera" ogynnsamma utbildnings- och arbetsmarknadsutfall. Tidigare forskning har visat att "kvaliteten" hos kunskap och nätverk i en persons uppväxtgrannskap är viktiga för dennes arbetsmarknads- och utbildningsutfall. Om man bor i ett område med hög självförsörjningsgrad blir således sannolikheten för positiva effekter på utbildnings- och arbetsmarknadsutfall hög. Under dessa förutsättningar finns till exempel goda förebilder och sociala nätverk som kan bidra till inspiration, kunskap om arbetsmarknaden och kontakter inom näringslivet. Om man däremot bor i ett område där få jobbar och utanförskapet är stort, kan detta bidra till negativa utbildnings- och arbetsmarknadsutfall. I värsta fall kan också negativa spiraler startas och upprätthållas genom dessa mekanismer och risken är således att de spår på den svaga socioekonomiska status som många områden redan lider av.

Om förebilder har betydelse för individers livschanser betyder detta också att det är ett potentiellt problem för det lokala grannskapet när individer och familjer som har framgång på arbetsmarknaden flyttar ut från socioekonomiskt svaga områden eftersom potentiella positiva förebildar lämnar området. Med andra ord finns det en inneboende "konflikt" mellan individers och familjers intressen (till exempel att flytta till "bra" områden) och "samhällets intresse" (säkra lokal förekomst av förebilder som kan bidra till utveckling av ett område).

Med stöd av vår analys kan vi konstatera att politik för att "bryta segregationen" behöver vara tydlig med vilka mål som man vill uppnå. Exempelvis behöver inte etnisk koncentration i sig vara något problem om en stor del av området ägnar sig åt "produktiv verksamhet", såsom ofta varit fallet i "Chinatowns" och "Little Italys" runt om i världen. Inom politiken borde man lägga fokus på kunskap om vilka individuella beteenden som ger ringar på vattnet genom social interaktion. Med stöd av kunskap kan insatser vidtas som skapar förutsättningar för önskvärda beteenden som stärker individer och därmed områden, och i förlängningen samhället som helhet.

För att få bättre underlag för politiska åtgärder, behövs det mer forskning. Bland annat behövs starkare evidens kring kausala effekter, exempelvis när det gäller samband mellan graden av själv-

försörjning i ett grannskap och individers framgångar både när det gäller utbildningsresultat och etablering på arbetsmarknaden. Det finns också ett behov av evidensbaserad kunskap kring vilka policy-åtgärder som kan tänkas vara effektiva när det gäller att vända utvecklingen i ett grannskap eller ett område. Genom bättre kunskap kan mer träffsäkra och effektiva åtgärder vidtas för att motverka den ”cementering” som kombinationen av socioekonomisk segregation och grannskapseffekter tycks kunna bidra till.

Vi bedömer att det behövs olika former av åtgärder för att hantera framväxt såväl som konsekvenser av socioekonomisk segregation. Det finns inte något enskilt ”Alexanderhugg” som kan hantera och lösa de problem som är förknippade med socioekonomisk segregation. Vi menar att det sannolikt behövs en kombination av insatser direkt i områden där det finns socioekonomiska utmaningar och tillika åtgärder som påverkar de processer som leder fram till problemet.